

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
HOSPODÁŘSKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

1997

HELENA RAJTROVÁ

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
HOSPODÁŘSKÁ FAKULTA

Obor

Podniková ekonomika

Vybrané problémy otázky zaměstnanosti v okrese Liberec

HF - PE - 97024

Helena Rajtrová

Vedoucí práce : Prof. Ing. PhDr. Jiří Špínar, CSc., KOE

Konzultant : Ing. Zdeněk Burkoň, Úřad práce Liberec

Počet stran : 43

Počet příloh : 1

30.5.1997

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Hospodářská fakulta

Katedra obecné ekonomie

Školní rok 1996/97

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

pro

Helenu R a j t r o v o u

obor č. 6268 - 7 Podniková ekonomika

Vedoucí katedry Vám ve smyslu zákona č. 172/1990 Sb o vysokých školách a navazujících předpisů určuje tuto bakalářskou práci:

Název tématu: Vybrané problémy otázky zaměstnanosti
v okrese Liberec

Zásady pro vypracování:

1. Teoretická znalost problému.
2. Uspořádání nashromážděného materiálu a fakt.
3. Vlastní závěry a doporučení, hlavní důraz klást na tuto kapitolu.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury pod vedením vedoucího a konzultanta.

V Liberci dne 30.5.1997

Helena Ržic

Obsah 2004

Úvod 2004

1. NEZAMĚSTANOST 2004

1.1. Definice nezaměstnanosti 2004

1.2. Typy nezaměstnanosti 2004

2. TRH PRÁCE 2004

2.1. Definice trhu práce 2004

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Prof. Ing. PhDr. Jiřímu Špinarovi, ,CSc. a Ing. Zdeňku Burkoňovi za odbornou pomoc při vypracování této práce. Zároveň bych ráda poděkovala vedení úseku analýzy trhu Úřadu práce v Liberci za poskytnutí dostupných informací.

2.2. Příčiny nízké nezaměstnanosti 2004

2.3. Ekonomický dopad nezaměstnanosti 2004

2.4. Sociální dopad nezaměstnanosti 2004

2.5. Rizikové skupiny nezaměstnaných 2004

3. VÝVOJ ZAMĚSTNANOSTI PŘED A PO ROKU 1990 2004

3.1. Charakteristika trhu před rokem 1990 2004

3.2. Vývoj po roce 1990 2004

4. POLITIKA TRHU PRÁCE 2004

4.1. Funkce pracovního trhu 2004

4.2. Aktivity politiky trhu práce 2004

5. TRH PRÁCE V OKRESI LIBEREC 2004

5.1. Charakteristika okresu 2004

5.2. Vývoj nezaměstnanosti v okrese Liberec v roce 1994 2004

5.3. Aktivní politika zaměstnanosti v okrese Liberec 2004

Obsah

1. ÚVOD	7
2. NEZAMĚSTNANOST	9
2.1. Definice nezaměstnanosti	9
2.2. Typy nezaměstnanosti	9
3. TRH PRÁCE	10
3.1. Definice trhu práce	10
3.2. Dobrovolná nezaměstnanost	10
3.3. Nedobrovolná nezaměstnanost	11
3.4. Přírozená míra nezaměstnanosti	12
3.5. Ekonomický dopad nezaměstnanosti	13
3.6. Sociální dopad nezaměstnanosti	13
3.7. Rizikové skupiny nezaměstnaných	13
4. VÝVOJ ZAMĚSTNANOSTI PŘED A PO ROCE 1990	14
4.1. Charakteristika stavu před rokem 1990	14
4.2. Vývoj po roce 1990	16
5. POLITIKA TRHU PRÁCE	18
5.1. Funkce pracovního trhu	18
5.2. Aktivní politika trhu práce	19
6. TRH PRÁCE V OKRESE LIBEREC	22
6.1. Charakteristika okresu	22
6.2. Vývoj nezaměstnanosti v okrese Liberec v roce 1996	26
6.3. Aktivní politika zaměstnanosti v okrese Liberec	28

7. RASPENAVA VERSUS HEJNICE	31
7.1. Charakteristika trhu práce	31
7.2. Pracovní příležitosti	32
7.3. Vývoj nezaměstnanosti v roce 1996	32
7.4. Aspekty stabilně vysoké nezaměstnanosti	34
7.5. Aktivní politika pracovního trhu	36
8. ZÁVĚR	40
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	42
SEZNAM PŘÍLOH	43

1. Úvod

Jedním ze staronových jevů, s kterými se musí v dnešní době po více než 50 letech česká společnost znovu vyrovnávat, je nezaměstnanost. Je nutno poznamenat, že nezaměstnanost není považována za vážný ekonomický, ale ani za sociální problém, pokud se nestává masovou. Existence nezaměstnanosti je vlastně přirozeným fenoménem a ukazatelem svobodné společnosti, založené na tržním mechanismu a demokracii. Vznik nezaměstnanosti lze odůvodnit pohybem ekonomiky, který si vyžaduje i odpovídající pohyb pracovníků a svobodnou volbou osob, zda přijmou zaměstnání nebo zda budou existenčně závislé na jiných příjmech, než na příjmech získaných na trhu práce.

Z mnoha témat, která vyplývají z problematiky nezaměstnanosti a nabízejí se ke zpracování, jsem pro svoji bakalářskou práci zvolila bližší pohled na nezaměstnanost v okrese Liberec s následným rozбором velmi komplikované situace na trhu práce v novoměstském mikroregionu.

Cílem mé bakalářské práce bylo vytvoření uceleného souboru informací, týkajících se problematiky nezaměstnanosti. Záměrem bylo vybrat z nepřeberného množství dostupných poznatků nejdůležitější fakta a ta pak dále utřídit do několika na sebe navazujících a navzájem souvisejících celků.

Svému záměru jsem přizpůsobila volbu témat a uspořádání jednotlivých kapitol. Pro ucelenost bakalářské práce jsem zvolila jako téma úvodní kapitoly teorii nezaměstnanosti a trhu práce. Teoretické poznatky nejsou představeny v plném rozsahu. Záměrně jsou zde uvedeny pouze informace, které úzce souvisí s následujícími kapitolami. Důvodem pro jejich zařazení byl cíl vytvořit kvalitní teoretický podklad, který by napomohl zpracování dalších částí bakalářské práce.

V kapitole s názvem „Vývoj nezaměstnanosti před a po roce 1990“ je popsána změna podmínek na trhu práce, respektive vznik nedeformovaného trhu práce po roce 1990. Obnovení trhu práce s sebou přineslo existenci nezaměstnanosti. Problémy nezaměstnaných jsou částečně řešitelné pomocí politiky trhu práce, především jejích aktivních opatření. Přehled základních opatření aktivní politiky trhu práce poskytuje kapitola s názvem „Politika trhu práce“.

Druhá část bakalářské práce je věnována trhu práce v okrese Liberec a podrobnějšímu pohledu na problematiku nezaměstnanosti v oblasti Frýdlantského výběžku. V kapitole s názvem „Trh práce v okrese Liberec“ se odráží vývoj nezaměstnanosti v této oblasti v roce 1996, je zde možno najít porovnání míry nezaměstnanosti v okrese Liberec s okresy přilehlými. Část tohoto oddílu je věnována aktivním politice zaměstnanosti a projektům, kterými se Úřad práce v Liberci snaží snížit procento nezaměstnaných u vybraných rizikových skupin obyvatelstva na trhu práce.

Stěžejním tématem poslední kapitoly, nesoucí název „Raspenava versus Hejnice“, je nezanedbatelně vysoká míra nezaměstnanosti v obci Raspenava. Tento nelichotivý stav je umocněn možností porovnání této obce s nedalekými Hejnicemi. Obě obce mají srovnatelný počet ekonomicky aktivních obyvatel, počty nezaměstnaných jsou však diametrálně odlišné. Možnost vyřešení této neutěšené situace je komplikována evidentní zaostalostí celé oblasti Frýdlantského výběžku, přesto jsem se v závěru práce pokusila naznačit několik variant, které by částečně pomohly zlepšit situaci v mikroregionech Frýdlant a Nové Město pod Smrkem.

2. Nezaměstnanost

2.1. Definice nezaměstnanosti

Nezaměstnanost je v moderních společnostech ústředním problémem, který narušuje politickou i sociální stabilitu státu. Lze ji definovat jako takový stav ekonomiky, v němž osoby produktivního věku schopné práce a přející si pracovat nemohou najít práci. Definice nezaměstnaného se v různých zemích liší. V České republice je definice nezaměstnaného určena třemi podmínkami:

- produktivní věk (muži od 18 do 60 let, ženy od 18 do 57 let, přičemž se hranice odchodu do důchodu snižuje v závislosti na počtu dětí - 1 dítě = 1 rok),
- schopnost fyzicky i duševně pracovat,
- aktivní hledání práce.

2.2. Typy nezaměstnanosti

Frikční nezaměstnanost

Frikční nezaměstnanost je přirozeným jevem na trhu práce. Vzniká v důsledku neustálého pohybu lidí mezi oblastmi a pracovními místy z nejrůznějších příčin pod vlivem životního cyklu (absolvování školy, stěhování, narození dětí). Hlavním rysem frikční nezaměstnanosti je krátkodobost. Tento typ nezaměstnanosti je všeobecně považován za „dobrovolný“. Bylo by nežádoucí tuto formu nezaměstnanosti odstranit, neboť zajišťuje potřebnou mobilitu pracovních sil v tržní ekonomice a tím napomáhá k její efektivnosti.

Strukturální nezaměstnanost

Strukturální nezaměstnanost se objevuje tam, kde je nesoulad mezi nabídkou a poptávkou po pracovnících. S touto nerovnováhou se setkáváme u jednotlivých povolání nebo oblastí díky technologickému pokroku, určité sektory se rozvíjejí, zatímco jiné upadají. Tato forma nezaměstnanosti může mít dlouhodobější charakter. Částečným řešením tohoto problému je rekvalifikace, často však značně obtížná a nákladná.

Cyklická nezaměstnanost

Cyklická nezaměstnanost vzniká v souvislosti se vznikem recese. O cyklické nezaměstnanosti hovoříme, je-li celková poptávka po práci nízká (na rozdíl od situace, když je poptávka po práci nízká jen v určitých případech). Cyklická nezaměstnanost se zvyšuje, když dochází v ekonomice ke kontrakci a skutečný čistý domácí produkt (GNP) klesá pod potencionální GNP a klesá, když v ekonomice probíhá expanze.

3. Trh práce

3.1. Definice trhu práce

Pro lepší pochopení trhu práce a existence nezaměstnanosti je nutno obrátit se k mikroekonomii. Trh práce není trhem dokonalé konkurence a většina analýz shledává jako velký problém nepružné mzdy, které vedou k nedobrovolné nezaměstnanosti. Mzdy jsou nepružné směrem dolů. Hlavním důvodem jsou náklady spojené se změnami v systémech mezd a platů, složitost jednání s odbory, vliv změn mzdových sazeb na pocit spravedlnosti a dobré pracovní výkony. Podnikatelé zpravidla nebudou nahrazovat pracovníky, které zaměstnávají a kteří se osvědčili, pracovníky, kteří jsou nezaměstnaní a byli by ochotni nastoupit za nižší mzdy, protože je to spojeno s dodatečnými náklady na najímání, zaučování a zapracování i s určitým rizikem, že se nově nejímání pracovníci neosvědčí. Důsledkem je, že trh práce má povahu administrovaného trhu, kde jsou nepružné mzdy a dlouhodobější nerovnováhy mezi nabídkou práce a poptávkou po práci.

3.2. Dobrovolná nezaměstnanost

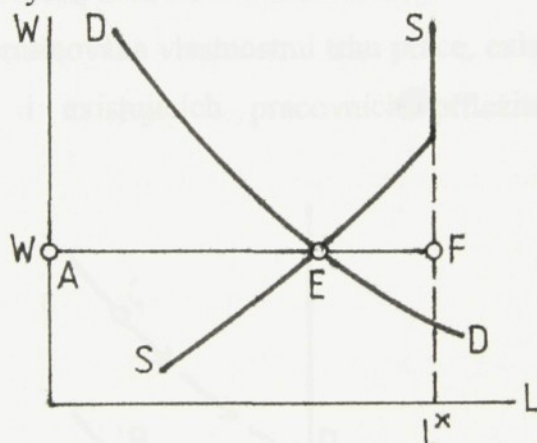
Existuje mnoho důvodů, proč si lidé volí, že nebudou při stávající mzdové sazbě pracovat. Dobrovolně nezaměstnaní pracovníci mohou dávat přednost volnému času či studiu nebo jiným činnostem před prací při stávající mzdové sazbě, mohou být frikčně nezaměstnaní, mohou se rozhodnout opustit dočasně zaměstnání a starat se o své děti nebo neustále shánět lepší nebo lépe placené místo. Trh práce s dokonale pružnými mzdami nevytváří menší nabídku, než je poptávka nebo nedobrovolnou

nezaměstnanost. Ceny a mzdy stoupají nebo klesají tak dlouho, dokud se trhy nevyčistí.

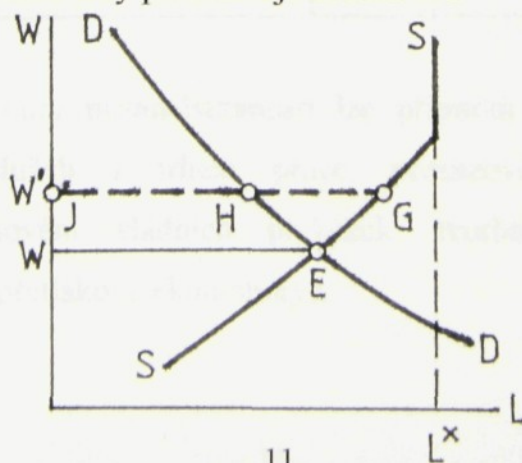
3.3. Nedobrovolná nezaměstnanost

Při příliš vysoké mzdové sazbě je více kvalifikovaných pracovníků, kteří si přejí pracovat, než je pracovních příležitostí, které na ně čekají. Když je přebytek pracovníků, stanoví firmy přísnější požadavky na kvalifikaci, zvýší pracovní zatížení a najmou pracovníky s nejvyšší kvalifikací a největšími zkušenostmi.

Mzdy se pohybují nahoru a dolů, aby vyčistily trh. Běžná mzda zaručuje, že firmy ochotně najímají všechny kvalifikované pracovníky, kteří si přejí při této mzdě pracovat. Počet zaměstnaných je znázorněn úsečkou AE. Úsečka EF ukazuje lidi v ekonomicky aktivním věku, kteří by chtěli pracovat pouze při vyšší mzdové sazbě - jedná se tedy o pracovníky dobrovolně nezaměstnané.

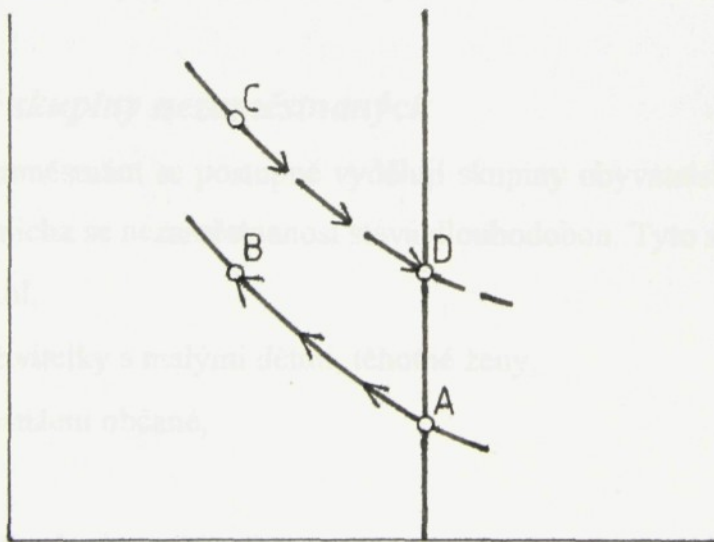
Graf ukazuje situaci v případě, že se mzdy nepřizpůsobují, aby vyčistily trh. Při příliš vysoké mzdové sazbě je více kvalifikovaných pracovníků, kteří si přejí pracovat, než je pracovních příležitostí. Firmy chtějí najmout pouze H pracovníků, počet pracovníků ochotných pracovat při mzdě W' lze nalézt v bodě G. Skupinu dobrovolně nezaměstnaných pracovníků tedy představuje úsečka HG

3.4. Přírozená míra nezaměstnanosti

Přírozená míra nezaměstnanosti je taková míra, při níž jsou na trhu vyrovnány všechny síly, které by působily na vzestup či pokles míry inflace. Při přírozené míře je inflace stálá - nevykazuje tendenci ke zvyšování ani ke snižování. V soudobé ekonomice, která se snaží zabránit vysokým mírám inflace, je přírozená míra nezaměstnanosti nejnižší mírou nezaměstnanosti, která je udržitelná.

Autorem teorie o přírozené míře nezaměstnanosti je Milton Friedman, který si vytvořil vlastní verzi tzv. Phillipsovi křivky. Původní křivka dávala do souvislosti vývoj nominálních mezd a nezaměstnanost, monetaristická koncepce je založena na samoregulačních vlastnostech tržní ekonomiky a na předpokladu, že dělníci vytvářejí svá očekávání adoptivně. Pokud je ekonomika ponechána sama sobě, je její vývoj rovnovážný a neexistuje žádná nedobrovolná nezaměstnanost. Míra nezaměstnanosti je za těchto podmínek determinována vlastnostmi trhu práce, existencí nepružných mezd, nedostatkem informací i existujících pracovních příležitostí, nízkou mobilitou pracovních sil a pod.

Pro snížení přírozené míry nezaměstnanosti lze přijmout některá vládní opatření (například zlepšení služeb s trhem práce, prosazování vládních programů zaměstnanosti, odstraňování vládních překážek, tvorba veřejných pracovních příležitostí či vytvoření přetlakové ekonomiky).

3.5. Ekonomický dopad nezaměstnanosti

Růst nezaměstnanosti lze spojovat s hospodářskými cykly, přesněji s obdobím recese. Když v tomto období klesají objednávky a produkce, jsou pracovníci propouštěni ze zaměstnání. Strnulost mezd jim brání rychle nalézt nové pracovní příležitosti při nižších mzdových sazbách. Míra nezaměstnanosti v období recese roste. Podle Okunova zákona platí, že na každá 2 %, o něž GNP poklesne vzhledem k potenciálnímu produktu, se míra nezaměstnanosti zvýší o 1 %.

Ztráty, ke kterým dochází v obdobích vysoké nezaměstnanosti, jsou největším plýtváním zdrojů v současné ekonomice.

3.6. Sociální dopad nezaměstnanosti

Období dlouhodobé nedobrovolné nezaměstnanosti s sebou přináší sociální i psychologické škody. Nezaměstnanost vede ke zhoršování fyzického i psychického zdraví - k vyššímu výskytu srdečních chorob, alkoholismu a sebevražd. Nedobrovolná nezaměstnanost může být pro mnoho lidí vysoce traumatizující záležitostí.

3.7. Rizikové skupiny nezaměstnaných

Z uchazečů o zaměstnání se postupně vydělují skupiny obyvatelstva, které jsou těžko umístitelné a u nichž se nezaměstnanost stává dlouhodobou. Tyto skupiny tvoří:

- absolventi škol,
- matky samoživitelky s malými dětmi, těhotné ženy,
- zdravotně postižení občané,
- Romové,
- Sociálně nepřízpůsobiví občané.

Absolventi škol

Absolventi, kteří si svůj obor volili před pěti lety, dnes často nemohou najít odpovídající uplatnění. Počet uchazečů podléhá sezónním výkyvům. Platí, že čím je vzdělání uchazeče vyšší, tím snadněji najde uplatnění na trhu práce.

Matky samoživitelky

Matky s malými dětmi a matky samoživitelky mají na trhu práce velmi těžkou pozici. Pro podniky jsou pracovní podmínky, na něž mají tyto ženy nárok, velmi nevýhodné.

Zdravotně postižení občané

Občané se změněnou pracovní schopností jsou na jedné straně daňově zvýhodnění, na druhé straně jsou těžko umístitelní. Práce se zdravotně postiženými občany vyžaduje od zaměstnavatele velké manažerské a organizační schopnosti a také takt a trpělivost.

Problematika Romů

Romové představují nejhůře umístitelnou skupinu nezaměstnaných. Zaměstnavatelé je přijímají neradi, neboť na trhu práce je možnost výběru a Romové mají často předchozí pracovní činnost ukončenu pro nekázeň či absenci. Jejich umístění je ztíženo velmi nízkou kvalifikací a špatným zdravotním stavem.

Sociálně nepřízniví občané

Tímto pojmem lze označit lidi, kteří se postupně propadli na dno společnosti. Svoji osobní situaci mnohdy řeší alkoholem, drogami, prostitucí i trestnou činností. Návrat z výkonu trestu znamená další zmenšení šance uplatnit se na trhu práce. Výsledkem jsou bezdomovci s opakující se recidivou.

4. Vývoj zaměstnanosti před a po roce 1990

4.1. Charakteristika stavu před rokem 1990

Československo patřilo koncem čtyřicátých let mezi 10 ekonomicky nejvyspělejších zemí Evropy, avšak v průběhu posledních čtyř desetiletí výrazně pokleslo. To se projevilo kromě jiného v neefektivní a neracionální zaměstnanosti a vedlo k potlačení přirozené tvůrčí aktivity a podnikavosti lidí.

Do zahájení přechodu na tržní ekonomiku byl pro ČSFR charakteristický značný pracovní potenciál a zaměstnanost pracovních sil v podstatě na horní možné hranici. Míra ekonomické aktivity patřila k nejvyšším na světě, přes 48% obyvatel bylo zaměstnáno. Zaměstnanost žen přesáhla únosnou úroveň, což zasáhlo negativně do stability rodin, výchovy dětí a projevilo se ve zdravotních obtížích pracovně postižených žen. Vysoká míra pracovní participace obyvatelstva byla důsledkem celkové pracovní i sociální politiky a nikoli přirozeným výsledkem racionálního ekonomického rozvoje a efektivního využívání pracovních sil.

Sektorová a odvětvová struktura zaměstnanosti byla deformovaná prioritním postavením sekundárního sektoru národního hospodářství. Podíl a kvalita sféry služeb zaostávala za podporovaným těžkým, energeticky a surovinově náročným průmyslem. Podíl z celkové zaměstnanosti v roce 1989 byl následující: I. sektor 12,4%, II. sektor 45,7% a III. sektor 41,9%. Zpoždění v rozvoji služeb přineslo stínovou ekonomiku spojenou s rozkrádáním státního majetku a se všemi z toho vyplývajících negativními následky. Soukromý sektor téměř neexistoval, pracovalo v něm necelé 1% celkového počtu pracovníků v národním hospodářství.

Úroveň a kvalitu vzdělanosti obyvatelstva možno charakterizovat jako poměrně vysokou. Mezi pracovníky bylo 8,8% s vysokoškolským vzděláním, 24,8% se středoškolským vzděláním a 40,4% bylo vyučeno. Systém přípravy mládeže byl na poměrně vysoké úrovni, přesto v kvalitě výchovně - vzdělávacího procesu a ve využití kvalifikace existovaly určité rezervy. Chyběli odborníci potřební pro rozvoj terciálního sektoru národního hospodářství, stejně jako odborníci se znalostmi problematiky marketingu, informatiky ap.

Úroveň společenské produktivity práce nedosahovala ani poloviny úrovně vyspělých zemí. Tuto skutečnost je třeba dát do souvislosti s vysokou hodnotou sociální přezaměstnanost, která se v období před započítáním přechodu na tržní podmínky pohybovala v rozmezí 350 až 700 tisíc osob, tj. 5 až 10% celkové zaměstnanosti.

4.2. Vývoj po roce 1990

Roky 1990 a 1991 byly roky zásadních politických i ekonomických přeměn, což mělo výrazný dopad i do oblastí zaměstnanosti a trhu práce. Vývoj ekonomiky byl ovlivněn především zaměřením systémových opatření ekonomické reformy a závažnými změnami vnějšího ekonomického prostředí.

Rok 1990 byl rokem postupného utváření trhu práce a prvním rokem vzniku nepříliš velké nezaměstnanosti. V roce 1991 došlo v Československu v souvislosti s ekonomickou transformací, zejména v důsledku uvolňování přezaměstnanosti, ztráty východních trhů a zavádění prvků tržního hospodářství k nárůstu nezaměstnanosti, a to až na 4,13 % na konci roku. V průběhu roku 1992 však míra nezaměstnanosti v České republice klesala, a to až na 2,6% na konci roku 1992. Během roku 1993 nezaměstnanost opět vzrostla na 3,5 % na konci roku. V roce 1994 došlo k rozdělení Československa. Celkový objem nezaměstnanosti se v České republice zvýšil ve srovnání s rokem 1993, aniž by zdaleka dosáhl hodnot srovnatelných s evropským průměrem okolo 11 % nebo hladiny předpovídané na začátku ekonomické transformace v Československu mezi 8 a 20 %. V roce 1996 se míra nezaměstnanosti pohybovala kolem 3%, mírný nárůst byl zaznamenán na sklonku roku.

Trend k udržování nízké nezaměstnanosti v České republice vyplývá především z rozvoje soukromého sektoru. Tento trend byl započat kupónovou privatizací a státní podporou soukromého podnikání.

Dalším významným důvodem nízké nezaměstnanosti byl celkový pokles počtu výdělečně činných osob v České republice. Největší část těchto zmizelých pracovníků představovali důchodci, další část dobrovolně i nedobrovolně nepracujících tvoří ženy. Navíc je třeba odečíst osoby uvolněné z vedlejších pracovních poměrů a osoby pracující v zahraničí. V neposlední řadě je výrazným faktorem, jenž ovlivnil nízkou míru registrovaných uchazečů o práci, též aktivní politika pracovního trhu. Vedle opatření aktivní politiky zaměstnanosti sehrálo svou úlohu i zpřísnění podmínek pro poskytování podpory v nezaměstnanosti od 1. 1. 1991. Doba poskytování podpory byla omezena z 12 na 6 měsíců a její výše byla snížena na 60% mzdy v prvních třech měsících a 50% mzdy v druhých třech měsících (předtím se poskytovalo 90% mzdy po dobu 6 měsíců a 60% po dobu dalších 6 měsíců). Současně byly omezeny i náhradní doby zaměstnání započitatelné pro vznik nároku na podporu.

Navzdory povzbudivým celkovým číslům byla už záhy nezaměstnanost problémem v některých regionech (Šumperk, Vsetín, Vyškov, Třebíč, Přerov, Bruntál, Nový Jičín). Podobně rostla nezaměstnanost u určitých skupin nezaměstnaných. Nejvíce jsou postiženy málo kvalifikované a nekvalifikované pracovní síly, dále mladší věkové kategorie, zejména absolventi škol. Potíže se začleňováním do pracovního procesu mají i pracovníci předdůchodového věku. Dalšími problémovými skupinami jsou Romové a osoby se zdravotním postižením, dlouhodobě nezaměstnaní, nezaměstnaní se změnou pracovní schopností.

Pro příští období se všeobecně očekává zvýšení nezaměstnanosti. Podíl dlouhodobě nezaměstnaných, nekvalifikovaných, mladých žen, Romů a absolventů škol mezi všemi nezaměstnanými bude zřejmě růst i nadále.

5. Politika trhu práce

5.1. Funkce pracovního trhu

Rozvinuté ekonomiky jsou založeny na efektivním fungování instituce trhu. Ekonomická teorie rozlišuje trh výrobků a služeb a vedle něj trh výrobních faktorů, k němuž je řazen i pracovní trh. Ekonomickou funkcí pracovního trhu je opakované řešení dvojího systému vztahů:

1. Vztahu mezi výrobním systémem pracovních činností, respektive pracovních míst a pracovní silou.. Tento vztah je řešen na základě směny práce za mzdu a jeho výsledkem je alokace práce mezi firmy, odvětví, regiony. Předmětem směny na pracovním trhu je pracovní síla. Ta vystupuje v tomto případě jako výrobní činitel a její mezní produktivita pomáhá určovat její pozici na pracovním trhu.

2. Vedle ekonomické funkce má pracovní trh i funkce sociální. Zabezpečuje pracovní síle prostředky k životu. V procesu směny jsou prostřednictvím nabídky pracovní síly a poptávky po pracovní síle určovány mzdy a další podmínky zaměstnanosti, například pracovní doba. Stranami zúčastněnými v tomto procesu jsou zejména zaměstnavatelé a zaměstnanci, jejichž potřeby směna práce za mzdu uspokojuje. Vedle nich do tohoto procesu zasahují další partneři: státní instituce, odbory a další, kteří tento proces ovlivňují, neboť souvisí s jejich ekonomickými a politickými zájmy.

Prostřednictvím pracovního trhu je ovšem pro pracovníky zajištěn nejen určitý příjem, ale i sociální status spojený s pozicí na pracovním trhu. Tento trh je tedy na jedné straně ekonomickou institucí, je ale současně i sociální institucí, která zahrnuje podmínky a normy sociálního jednání ovlivňující koupi, prodej i cenu pracovních služeb.

5.2. Aktivní politika trhu práce

Základním cílem aktivní politiky pracovního trhu je jednak snížit riziko nezaměstnanosti obecně, jednak rozložit toto riziko rovnoměrněji mezi nezaměstnané. Má takto působit jako jistá protiváha pracovního trhu.

Politika vůči pracovnímu trhu prošla několika obdobími, kdy v každém dominoval jiný typ přístupu k trhu práce. Mezi nové priority v oblasti regulace trhu práce patří zejména posilování regionů postižených recesí, boj proti dlouhodobé nezaměstnanosti, pomoc mladým lidem na trhu práce a podpora venkovským oblastem. V případě dlouhodobě nezaměstnaných se uplatňují nové způsoby pomoci při vyhledávání pracovních míst na základě rekvalifikace, poradenství a vedení těchto osob na trhu práce. Cílem je dosáhnout toho, aby nezaměstnaní získali schopnost pozitivně změnit svou situaci na trhu práce zvýšením své kvalifikace na úroveň přiměřenou potřebám pracovního trhu. Důležité je, že většina aktivit v rámci programů regulace pohybu pracovních sil je ve vzrůstající míře individualizována a přizpůsobována konkrétním potřebám jednotlivých osob, pro něž jsou tyto programy určeny. I když jsou velké programy zaměstnanosti přijímány na národní úrovni, klade se důraz na jejich lokální a regionální aplikaci. Měly by být přizpůsobeny jak tamním specifickým požadavkům trhu práce, tak i specifickým potřebám tamějších nezaměstnaných.

Pro institucionální zabezpečení trhu práce v realizaci aktivní politiky zaměstnanosti na regionální úrovni byla v průběhu let 1990 a 1991 vytvořena síť okresních úřadů práce, které jsou přímo řízeny Ministerstvem práce a sociálních věcí. Dále se postupně konstituovaly pobočky úřadů práce. V České republice je působnost úřadů práce vymezena zákonem o zaměstnanosti, a to analogicky jako v zemích Evropského společenství, i když síť služeb zaměstnanosti je zde dosud méně rozvinuta. Úřad práce registruje uchazeče o zaměstnání a rozhoduje o podporách (přiznání či nepřiznání, zastavení či odejmutí). Zprostředkovává kontakt mezi uchazečem a zaměstnavateli a poskytuje informace o možnostech zaměstnání a volných pracovních místech. Zvláště

je upravena činnost při umísťování handicapovaných osob (se změněnou pracovní schopností), kde existuje pro zaměstnavatele povinnost držet určitý počet míst pro tyto osoby. Úřad práce také řídí rekvalifikaci, sleduje stav trhu práce a podněcuje i hmotně podporuje zřizování tzv. společensky účelných pracovních míst.

Pracovní poradenství a rekvalifikace

Jedním z trendů 90. let je rozvoj forem poradenství pro pracovní trh, které by pomohlo dlouhodobě nezaměstnaným identifikovat problémy, jimž čelí, a umožnilo jim stejnou svobodu volby na trhu práce, jakou má zaměstnaná populace. Důraz je kladen na rozvoj orientace osob na trhu práce, na informace o pracovních příležitostech a možnostech rekvalifikace. Cílem celého systému je chránit pracovníky před dlouhodobou nezaměstnaností, spojenou s narůstající demotivací pro hledání zaměstnání a s ignorováním příležitostí na trhu práce.

Výcvik pracovní síly byl již tradičně základní odezvou na nezaměstnanost, ale důraz na něj kladený dnes dále roste, zejména s ohledem na rostoucí naléhavost pomoci dlouhodobě nezaměstnaným. Cílem rekvalifikace je dosáhnout zlepšování kvality pracovní síly, zvýšení její flexibility i flexibility trhu práce.

Řešení regionální nerovnováhy

Vytváření pracovních příležitostí má silný regionální aspekt a při boji proti nezaměstnanosti se klade na řešení regionální nerovnováhy na trhu práce značný důraz. Regionální programy boje proti nezaměstnanosti mají obvykle podporu z centra. Cílem jsou málo rozvinuté oblasti nebo upadající průmyslové oblasti. Provádění programů bývá v kompetenci místní správy. Významným trendem v regulaci nezaměstnanosti je v posledním období růst důrazu na to, aby podpora z národní úrovně směřovala mnohem více k projektům rozvíjeným na lokální úrovni a lokálními úřady.

Jako nástroje řešení regionální nerovnováhy se používají:

- podpora růstu příjmů a poptávky v chudších regionech pomocí přesunů v rozpočtech z národní na regionální úroveň,
- přesun významných veřejných úřadů a institucí bohatších do chudších regionů, aby se zde podpořila zaměstnanost,
- vytváření nových pracovních příležitostí usnadněním přístupu kapitálu do regionu (včetně daňových úlev, regionálně vázaných půjček a výhodných úvěrů, dotací, specificky na podporu samostatného podnikání a malých a středních podniků),
- zvyšování ekonomické síly chudých regionů investicemi do jejich infrastruktury a rozvoje podnikatelských služeb,
- přizpůsobování struktury pracovní síly struktuře poptávky po ní prostřednictvím rekvalifikace,
- podpora šíření know-how, informací a poradenské činnosti, včetně jejich poskytování novým zájemcům o samostatné drobné podnikání,
- zvýšení kvantity a kvality informací o požadavcích trhu práce uvnitř regionu.

Boj proti dlouhodobé nezaměstnanosti

Redukce dlouhodobé nezaměstnanosti se stala hlavním cílem politiky zaměstnanosti vyspělých zemí. Za hlavní nástroje boje proti dlouhodobé nezaměstnanosti jsou považovány zejména:

- zvyšování kvalifikace, výcvik k doplnění kvalifikace a rekvalifikace dlouhodobě nezaměstnaných,
- poskytování informací dlouhodobě nezaměstnaným o situaci na trhu pracovních sil, vedení nezaměstnaných při volbě práce a pracovní kariéry,
- podpory firmám vytvářejícím pracovní místa pro dlouhodobě nezaměstnané,

- různé aktivity zaměřené na nejrizikovější kategorie osob co se týče jejich potíží na trhu práce.

Značná pozornost je v této souvislosti věnována nezaměstnanosti různých etnických minorit. Ta je vyšší než u majoritní populace z mnoha důvodů, mezi nimiž hraje roli i masová diskriminace. Odhady míry nezaměstnanosti mezi Romy v bývalém Československu se blížily 30%. Problém identifikace míry je na jedné straně to, že jen asi pětina z nich se hlásí k romské národnosti, a na druhé straně skutečnost, že ne všichni se nechávají jako nezaměstnaní registrovat. Romové mají nejen velmi nízkou úroveň kvalifikace, ale i horší zdravotní stav a špatnou pověst. Tyto vlastnosti je tak spolu s jejich tradovanou nekázní a nespolehlivostí odsunují na sekundární trh práce a do dlouhodobé nezaměstnanosti.

Mezi cílové skupiny se obvykle zahrnují také ženy. Ženy tvoří rizikovou kategorii, která je v jednotlivých vlnách propouštění první na řadě a jen obtížně se na trh práce vrací. Specifickou cílovou skupinou jsou matky - samoživitelky.

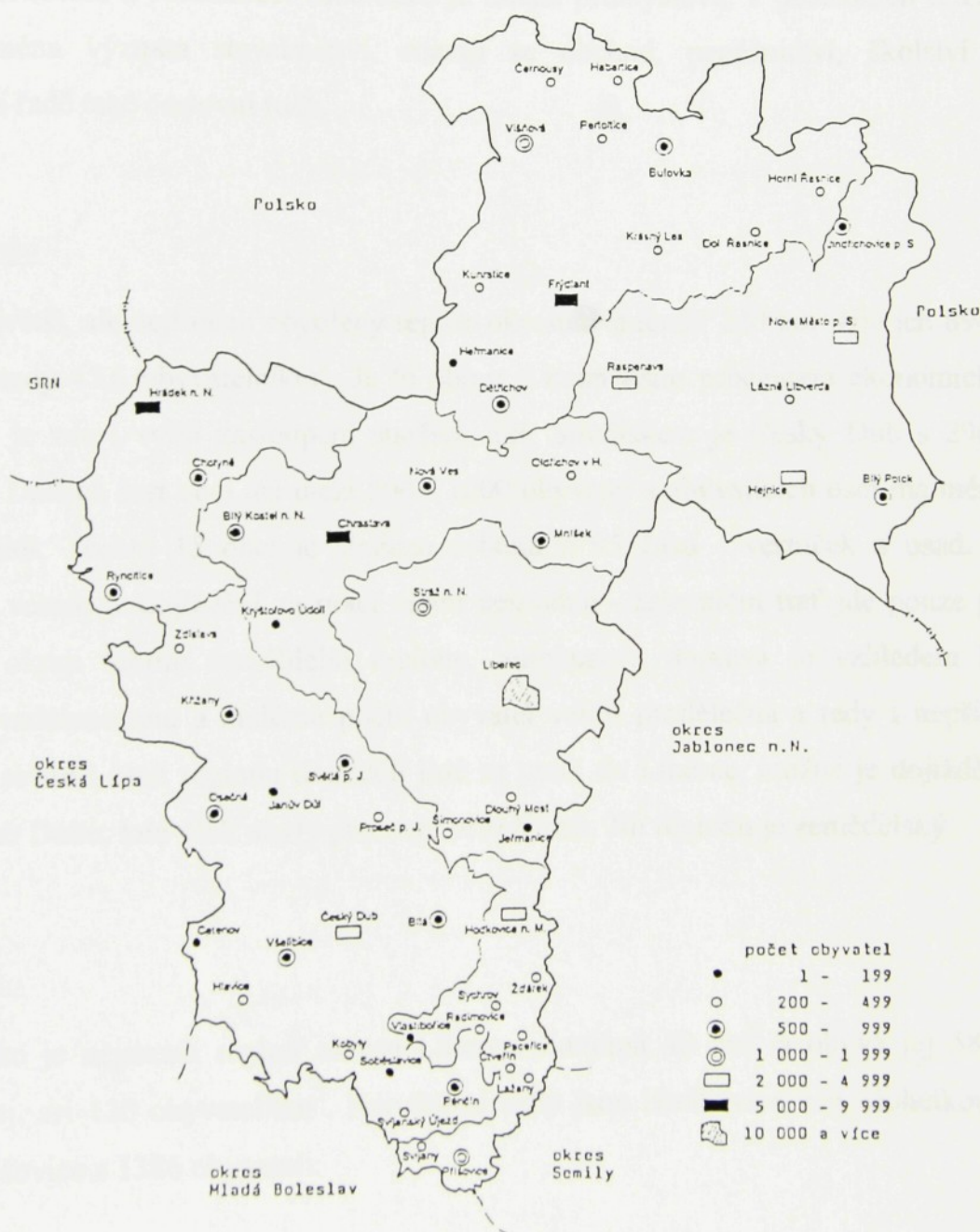
6. Trh práce v okrese Liberec

6.1. Charakteristika okresu

Okres Liberec patří mezi nejseverněji položené okresy v České republice. Je okresem pohraničním a má společnou hranici se Spolkovou republikou Německo a Polskou republikou. Na území okresu o rozloze 925 km² je 57 obcí (z toho 9 měst), ve kterých žije 159 605 lidí, to značí hustotu osídlení 173 obyvatel/km². Územní rozmístění obyvatel bydlících v okrese je značně nerovnoměrné. Převážná část obyvatel je soustředěna v okresním městě, které je ekonomickým a kulturním centrem libereckého okresu. Velké rozdíly mezi okresním městem a malými obcemi (zvláště v severní části okresu) jsou ve věku, vzdělání, socioprofesionálním složení obyvatelstva a počtu pracovních příležitostí.

V liberecké oblasti má zastoupení většina hospodářských odvětví. Prioritní postavení patří textilnímu a strojírenskému průmyslu. Výrazně je rovněž zastoupeno stavebnictví, zdravotnictví, obchod, školství, doprava, spoje a bankovníctví.

Geografická poloha okresu se snadnou dostupností přes několik hraničních přechodů, specifická příroda a kulturní tradice jej činí velmi perspektivním dopravním a obchodním uzlem s možností rozvíjení cestovního ruchu a podnikatelských aktivit v rámci Evropského společenství.

Mikroregiony okresu Liberec

Okres Liberec je členěn na 7 regionů - Liberecko, Českodubsko, Hodkovicko, Hrádecko, Chrastavsko, Frýdlantsko, Novoměstsko.

Liberecko

Liberecko zaujímá střední část okresu. Rozloha je 127 km^2 , počet obyvatel 103 890, tj. 820 obyvatel/ km^2 . K Liberci se souvislou zástavbou připojuje Stráž nad Nisou, Dlouhý Most, Šimonovice a Jeřmanice. Liberecko je oblast průmyslová, v posledních letech roste zejména význam stavebnictví, rozvíjí se obchod, peněžnictví, školství a neposlední řadě také cestovní ruch.

Českodubsko

Plošně největší, ale nejřidčeji obydlený region okresu. Na téměř 240 km^2 žije jen 8946 obyvatel, tedy 45,6 obyvatele/ km^2 . Je to oblast s nejmenším procentem ekonomicky aktivních, je zde i vyšší zastoupení starších lidí. Střediskem je Český Dub s 2904 obyvateli. Dalších šest obcí má mezi 500 - 1000 obyvatel a zbývajících osm má méně než 500 lidí. Těchto 15 obcí je složeno celkem z 95 částí - vesniček a osad. Z odlehlých vesnic je dojíždění za prací velmi nesnadné - železniční trať jde pouze po severním okraji tohoto rozsáhlého regionu, autobusová doprava je vzhledem ke značným vzdálenostem a malému počtu obyvatel velmi prodělečná a tedy i nepříliš hustá. Ze severní části regionu dojíždějí lidé za prací do Liberce, možné je dojíždění do Českého Dubu, kde však ubyly pracovní příležitosti. Jih regionu je zemědělský.

Hodkovicko

Hodkovicko je nejmenší region okresu Liberec. Zaujímá 48 km^2 a obývá jej 5848 obyvatel, tj. asi 120 obyvatel/ km^2 . Největšími sídly jsou Hodkovice nad Mohelkou s 2594 a Přišovice s 1386 obyvateli.

Hrádecko

Hrádecko je oblast velká 75 km², která kromě průmyslového Hrádku nad Nisou (7112 obyvatel) zahrnuje ještě Chotyni a Rynoltice. Celé Hrádecko má dobré vlakové i autobusové spojení s Libercem. Samotné město Hrádek, které soustřeďuje přes 80% obyvatel regionu, je hraničním městem (SRN, Polsko) s vlakovým i silničním přechodem. V návaznosti na rozvoj cestovního ruchu se rozvíjejí služby, staví se nové byty.

Chrastavsko

Chrastavsko je rozlohou 124 km² srovnatelné s Libereckem, ke kterému se přimyká celou svou jižní hranicí. Na Chrastavsku bydlí 8327 obyvatel, což představuje hustotu 67 obyvatel/km².

Frýdlantsko a Novoměstsko

Tyto dva regiony jsou hodnoceny jako jeden celek, jelikož mají mnoho společného. Jejich území vytváří tzv. Frýdlantský výběžek. Přibližně dvě třetiny jeho obvodu tvoří státní hranice s Polskem. V provozu jsou zde jenom dva hraniční přechody, které slouží turistickým účelům. Na jihu je od dalšího území České republiky oddělena masívem Jizerských hor, přes které vede pouze jeden pár kolejí a jedna silnice.

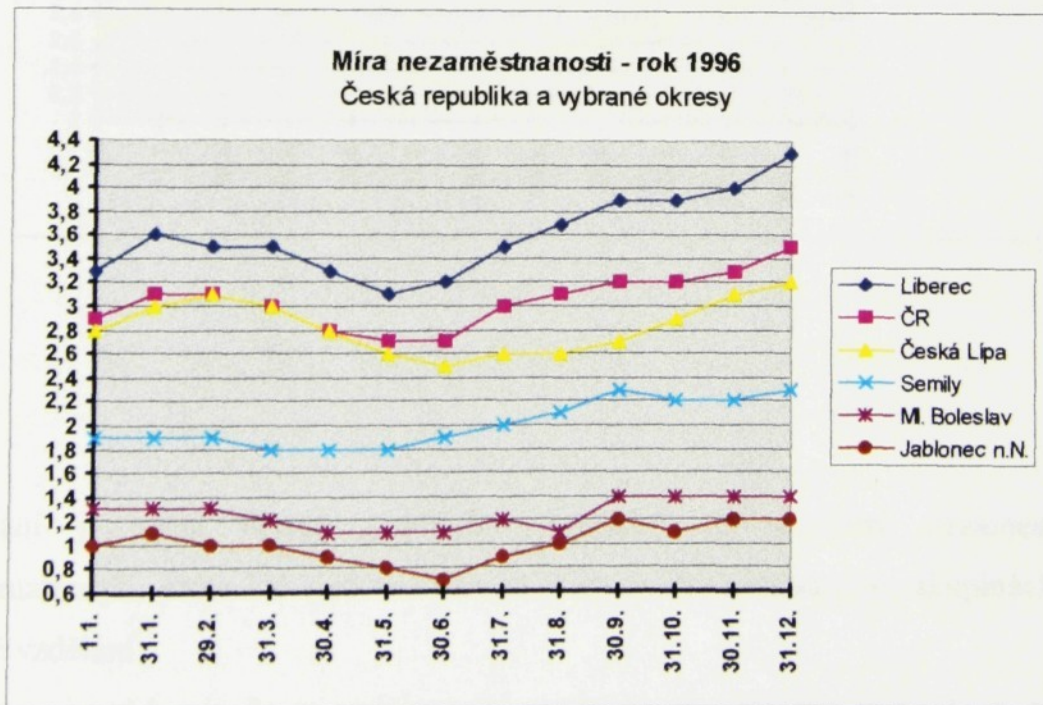
Rozloha Frýdlantského výběžku je 349 km², což je téměř 38% plochy okresu. Žije zde však pouze 14,8% obyvatel okresu. Struktura obyvatelstva je ovlivněna právě polohou regionu - původní německé obyvatelstvo bylo v letech 1945 - 1947 z naprosté většiny vysídleno a oblast byla osídlována a až do konce padesátých let dosídlována přistěhovalci z celého bývalého Československa. Vysoký je podíl slovenské menšiny, stejně jako nepřesně evidovaného romského obyvatelstva. Průměrný věk obyvatelstva je nižší než republikový průměr.

Nejvýznamnějším městem je Frýdlant se 7637 obyvateli. Za ním následují Nové Město pod Smrkem (3883), Raspenava (2708) a Hejnice (2537). Největší při severozápadní hranici s Polskem jsou obce Višňová (1346), Dětrichov (511) a Habartice (432).

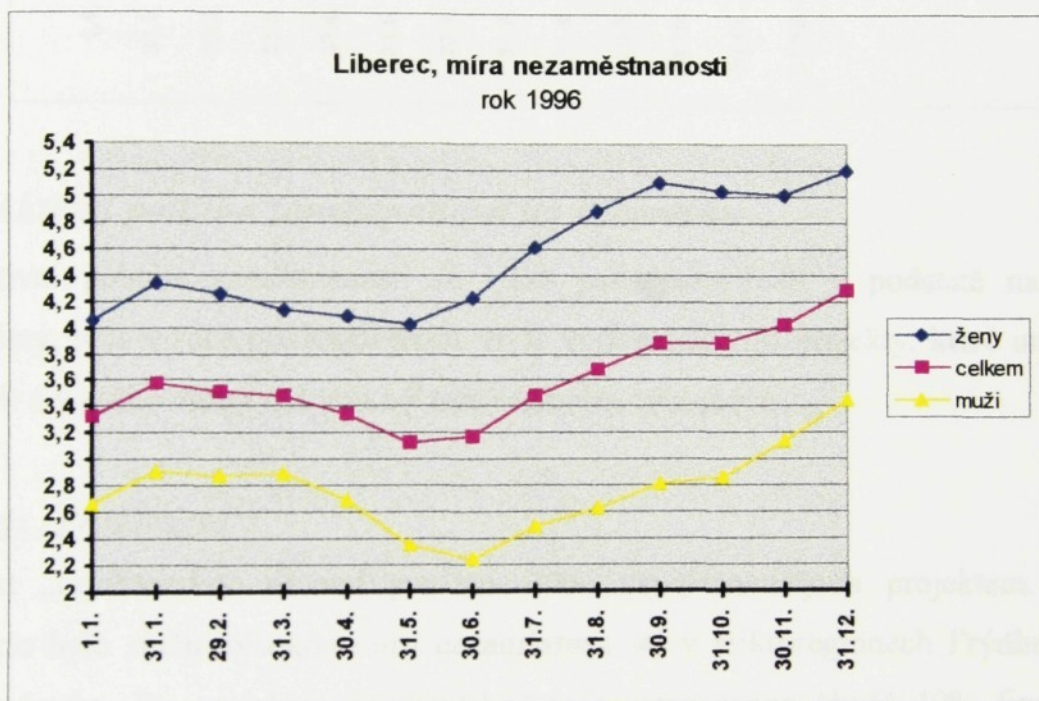
6.2. Vývoj nezaměstnanosti v okrese Liberec v roce 1996

Ekonomická reforma se na trhu práce projevila opětovným zvýšením míry nezaměstnanosti. Počet nezaměstnaných na Liberecku v průběhu roku 1996 výrazně stoupl. Nezaměstnanost rostla rychleji, než je republikový průměr, i než vykazovaly sousední okresy. Tento nárůst posunul liberecký okres na republikovém žebříčku míry nezaměstnanosti opět o několik příček výše. Nyní se Liberec přibližuje třetině okresů s nejvyšší mírou nezaměstnanosti v České republice.

Srovnání míry nezaměstnanosti okresu Liberec s okolními okresy a průměrem ČR zachycuje následující graf.

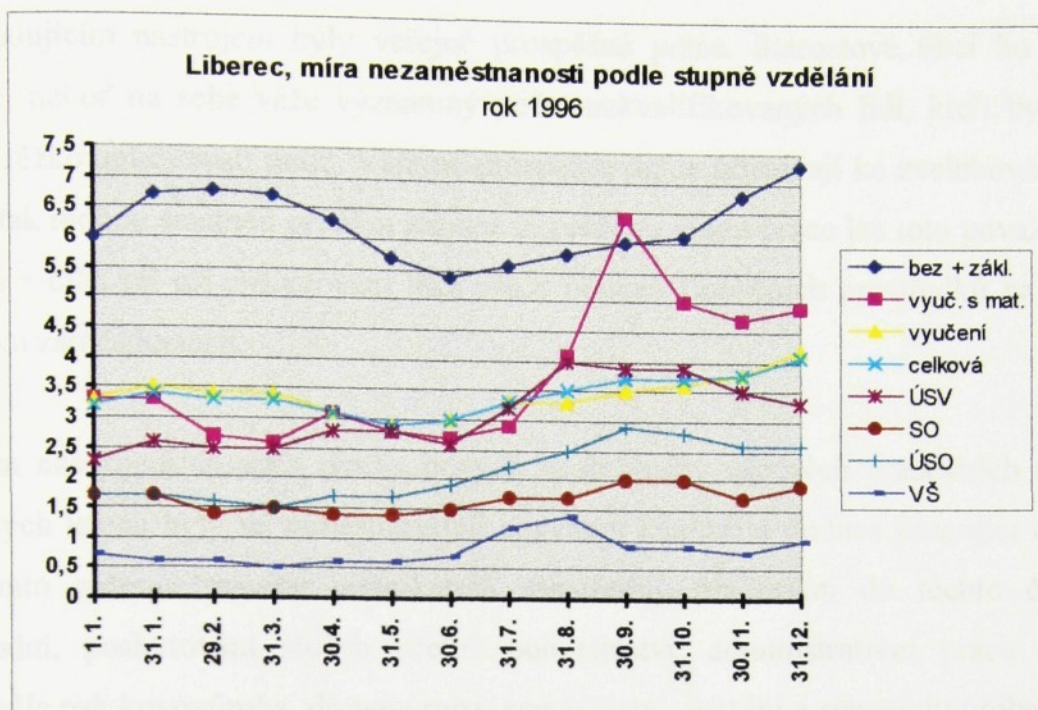

Míra nezaměstnanosti v roce 1996 je zaznamenána v následujícím grafu. Počty žen se v prvním pololetí udržovaly na zhruba stejné úrovni, po skončení školního roku následoval nárůst a pak opět jen menší pohyb. U mužů je patrnější sezónní úbytek počtu uchazečů. Tento pokles je možno vysvětlit nárůstem pracovních příležitostí především v oblasti stavebnictví či zemědělství. Od června až do konce roku evidovaných nepřetržitě přibývalo.

Vzdělání je mezi faktory „lidského kapitálu“ ovlivňujícími nezaměstnanost nejvýznamnější, proto lze sledovat různou míru nezaměstnanosti ve skupinách podle stupně vzdělání.

Je nutno si uvědomit, že se vzdělanostní struktura obyvatelstva rozrůžňuje, takže se rozdíl mezi množstvím nekvalifikovaných a kvalifikovaných se neustále zvětšuje.

6.3. Aktivní politika zaměstnanosti na Liberecku

V aktivní politice zaměstnanosti se Úřad práce soustředil v podstatě na stejné problémy, jako v roce předcházejícím. Byly vypracovány tři projekty, které umožnily působit a v určité míře i ovlivnit některé segmenty trhu práce.

Projekt „Frýdlantsko“

Projekt „Frýdlantsko“ se stal pro rok 1996 nejvýznamnějším projektem. Cílem projektu bylo snížit vysokou míru nezaměstnanosti v mikroregionech Frýdlantska a Novoměstska. Do projektu „Frýdlantsko“ bylo investováno téměř 40% finančních prostředků, určených na zajištění aktivní politiky nezaměstnanosti. V meziročním srovnání k 31.12. let 1995 a 1996 vzrostla nezaměstnanost na Frýdlantsku o 1,2% a na Novoměstsku o 1,8%. V těchto mikroregionech bylo v roce 1996 vytvořeno 154 pracovních míst. Tato místa pomohla snížit nárůst nezaměstnanosti na 1,2%. Ukázalo se však, že je nutno se spokojit pouze s konstatováním, že bez vynaložených prostředků by byl nárůst nezaměstnanosti rozhodně vyšší. V případě, že by byl zdejší trh práce ponechán bez jakékoli pomoci a podpory, zvýšila by se nezaměstnanost ve Frýdlantském výběžku z celkových 8,3% až na přibližně 9,5%.

Rozhodujícím nástrojem byly veřejně prospěšné práce. Starostové obcí ho mají v oblibě, neboť na sebe váže významný počet nekvalifikovaných lidí, kteří by se jen velmi těžko uplatňovali jinde. Veřejně prospěšné práce přispívají ke zvelebování obcí, které tak mohou snadněji přilákat kapitál. Z pohledu úřadu práce lze toto považovat za přínos a dílčí cíl při ovlivňování trhu práce pomocí finančních prostředků na aktivní politiku zaměstnanosti.

Dalším nástrojem se stala tvorba nových společensky účelných pracovních míst. V minulých letech byly se zaměstnavateli uzavřeny kvalitní a dodnes fungující dohody. V tomto roce se návrhy podnikatelů soustředily především do těchto činností: obchodní, poskytování služeb včetně pohostinství, administrativní práce na PC, ojediněle pak kovovýroba, dřevovýroba, zemědělství, textilní a stavební výroba. Drtivá většina návrhů na zřízení nových společensky účelných pracovních míst však neřešila problémy trhu práce.

Třetím nástrojem tohoto projektu se staly cílené rekvalifikace. Pomocí těchto rekvalifikací se podařilo najít uplatnění řadě lidí v nově zavedených výroбах.

Projekt „Naděje“

Projekt „Naděje“ je zaměřen na zajištění a udržení pracovních příležitostí pro občany se změněnou pracovní schopností. Je v pořadí druhým nejnáročnějším projektem a týká se financování provozu pěti chráněných dílen:

- META Praha - provozovny Frýdlant a Liberec - Vesec,
- CHRANO - Liberec,
- ZPOS - družstvo invalidů Liberec,
- FOKUS - sdružení pro duševně nemocné Liberec.

V posledním čtvrtletí roku 1996 bylo započato financování provozu šesti dílny (druhé v METĚ Frýdlant). V dílnách bylo udržováno celkem 114 pracovních míst.

Rozhodujícím nástrojem v projektu „Naděje“ je výše zmíněný příspěvek na provoz chráněných dílen. Doplnkově se zde užívá rekvalifikace a příspěvek na zřízení nových míst.

Projekt „Praxe“

Projekt „Praxe“ byl zaměřen na umísťování absolventů škol a mladistvých pomocí dotací zaměstnavatelům a rekvalifikací. Součástí tohoto projektu byl i projekt „Most“ zaměřený na praktickou rekvalifikaci mladistvých v oboru stavebnictví.

Problémové skupiny na trhu práce

Uplatnit se na trhu práce je těžké pro stále stejné skupiny nezaměstnaných, tj. pro lidi bez kvalifikace, osoby se zdravotním omezením a se změněnou pracovní schopností, vyšší věkové kategorie, ženy (zvláště starší nebo mladé s malými dětmi), v roce 1996 pak nově lidé, kterým byl po přehodnocení jejich zdravotního stavu odňat plný invalidní důchod.

Pro skupinu ZPS je charakteristické, že je v ní vyšší zastoupení starších uchazečů a uchazečů s nízkou kvalifikací. Vhodných pracovních míst pro tyto lidi je mizivý počet a pokud zaměstnavatel získá špatnou zkušenost s pracovníkem, který často a někdy i zbytečně není na pracovišti, obává se další osoby se zdravotním omezením přijmout.

7. Raspenava versus Hejnice

7.1. Charakteristika trhu práce

Obce Raspenava a Hejnice se nacházejí ve Frýdlantském výběžku, kartograficky jsou zařazeny do mikroregionu Nové Město pod Smrkem. Počtem trvale bydlících obyvatel se řadí na druhé a třetí místo mezi obcemi v Novoměstském mikroregionu.

	Počet obyvatel	Muži	Ženy	Ekonomicky aktivní	Muži	Ženy
Raspenava	2708	1301	1407	1444	774	670
Hejnice	2537	1236	1301	1435	735	700

V rámci ekonomické transformace po roce 1989 došlo k mnohým změnám, které se mimo jiné podepsaly na zániku mnohých podniků a tím i četných pracovních míst. Činnost v oblasti Novoměstska a Frýdlantska skončily podniky průmyslových odvětví s dlouhou recesí (Vlnap - textil), podniky neschopné prosadit se na trhu svými výrobky proti velké konkurenci (Tesla - elektro), podniky závislé na státní dotaci, které se po zavedení liberalismu staly nerentabilní (Státní statek - zemědělství). Přirozený pokles nezaměstnanosti nastal po privatizaci, která určila konkrétní vlastníky podnikatelských subjektů a v systému tržního hospodářství odbourala stoprocentní zaměstnanost (přezaměstnanost) z let před rokem 1990. Na trhu práce jsou vyhledáváni kvalifikovaní a práceschopní lidé. O ty, u kterých přežil návyk z minulých let práci pouze stínovat, zájem není.

7.2. Pracovní příležitosti

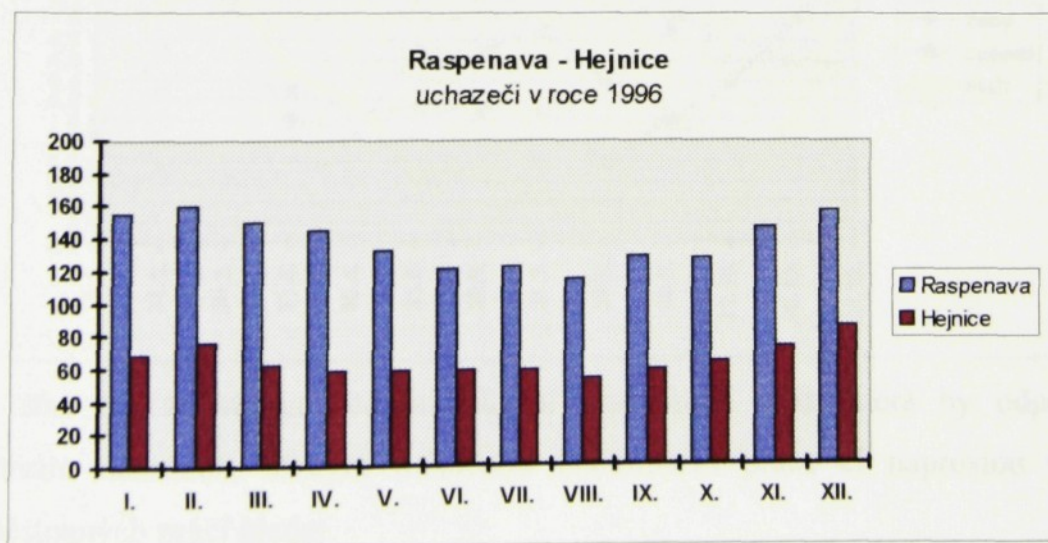
Počet pracovních příležitostí a především možnosti dojíždění za prací jsou velkou měrou ovlivněny geografickou polohou Novoměstského a Frýdlantského mikroregionu.

Tyto dvě oblasti se rozprostírají ve Frýdlantském výběžku, který je ze třech stran obklopen Polskem a z jedné strany se přimyká k Liberecké kotlině. Obyvatelé této oblasti, kteří nemají možnost najít odpovídající uplatnění na trhu práce v této izolované části státu, se mohou vydat hledat zaměstnání pouze jedním směrem - do Liberecké kotliny.

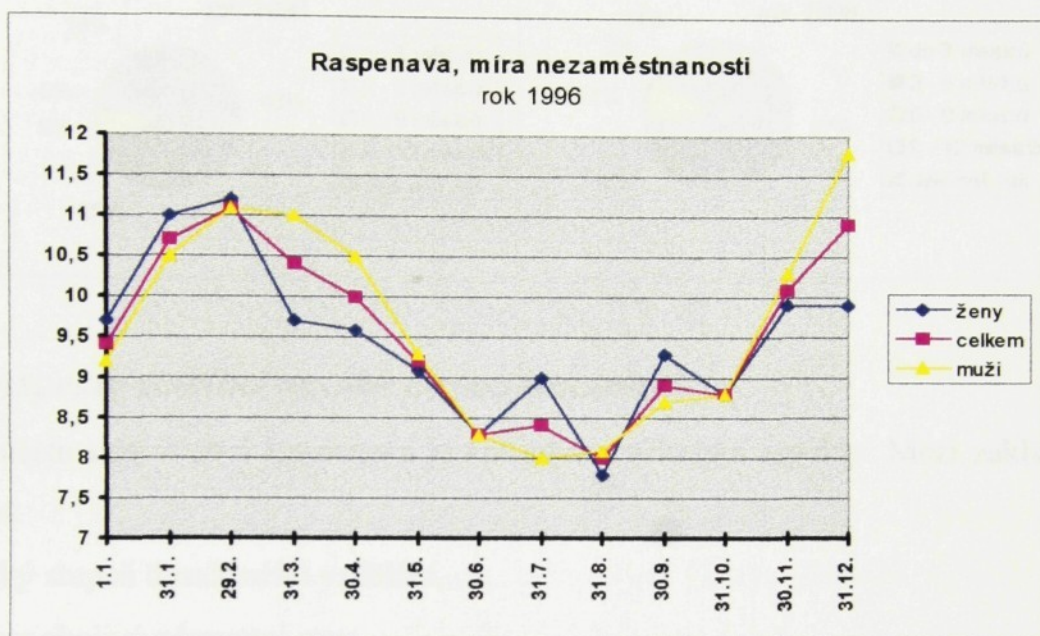
Jaké možnosti skýtá obyvatelům zdejší trh práce? V Raspenavě i v Hejnicích existuje relativně velký počet malých firem, přičemž každá zaměstnává maximálně 15 osob. Jedná se především o výrobní dílny či o firmy poskytující služby. Mezi větší podniky či provozy lze v Raspenavě počítat HIOS Electronics spol. s r. o., BWS spol. s r. o. a Interiér a.s. - závod 09. V Hejnicích existují dva větší závody. Jedná se Knorr Autobrzdy spol. s r. o. a Vlnap a.s.

7.3. Vývoj nezaměstnanosti v roce 1996

Obec Raspenava se již léta potýká se stále rostoucí nezaměstnaností. Velmi nepříznivé je porovnání stavu se sousední obcí Hejnice, přičemž je třeba podotknout, že obě obce mají téměř shodný počet ekonomicky aktivních obyvatel.

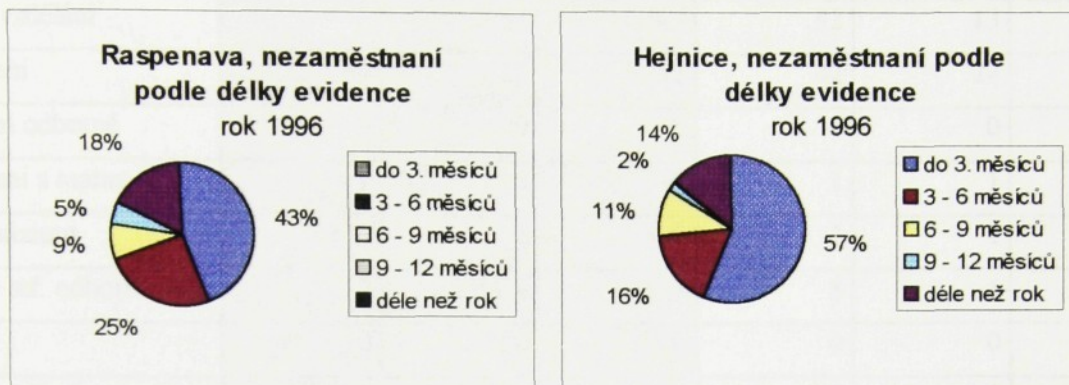

Následující dva grafy zobrazují míru nezaměstnanosti odděleně v obou obcích. Obrázky poskytují podrobnější pohled do struktury nezaměstnaných. Celková míra nezaměstnanosti je rozdělena na míru nezaměstnanosti u mužů a žen. Na první pohled je patrná atypická rovnováha mezi mírou nezaměstnaných mužů a nezaměstnaných žen v obci Raspenava. V jarních měsících a na sklonku roku 1996 byla míra nezaměstnanosti u mužů dokonce větší, než u žen.

Tento stav lze zdůvodnit nedosažitelností pracovních míst, která by odpovídala představám uchazečů, nízkým finančním ohodnocení práce či naprostou nechutí nezaměstnaných práci hledat.

Nezaměstnaní, kteří těžko nacházejí uplatnění na trhu práce, ať z objektivních či subjektivních důvodů, zůstávají dlouhodobě v evidenci. Neustále roste skupina uchazečů v kategorii s délkou evidence delší než 1 rok. Také v této skupině mají nejpočetnější zastoupení Romové.

7.4. Aspekty stabilně vysoké nezaměstnanosti

Nezaměstnanost v obci Raspenava je způsobena několika aspekty. Mezi základní lze počítat:

- nízký stupeň dosaženého vzdělání,
- neuspokojivý zdravotní stav,
- národnostní skladba,
- neschopnost adaptace v podniku,
- dilema pracovat nebo využívat sociální příspěvky,
- péče o malé děti,
- dojíždění do zaměstnání.

Nízký stupeň dosaženého vzdělání

Jádro problému leží zřejmě v národnostní skladbě obyvatelstva s dominantním postavením občanů romského etnika. Romové ukončují školní docházku v drtivé většině případů už na základním stupni, tedy dost dlouho před dosažením plnoletosti a často pak nenacházejí zaměstnání. Na úřadu práce jsou pak registrovány celé rodiny. V následujících dvou tabulkách je zřetelně zachycen problém nízké úrovně vzdělání u nejpočetnějších skupin nezaměstnaných.

Rozdělení nezaměstnaných v roce 1996 podle úrovně dosaženého vzdělání						
	Raspenava			Hejnice		
	Celkem	Ženy	Muži	Celkem	Ženy	Muži
Bez vzdělání	0	0	0	0	0	0
Zákl. vzdělání	78	33	45	32	13	19
Vyučení	69	28	41	42	24	18
Střední odborné	0	0	0	0	0	0
Vyučení s matur.	1	0	1	1	1	0
Gymnázium	1	1	0	1	1	0
Úplné stř. odborné	7	4	3	8	5	3
Vyšší	0	0	0	0	0	0
Vysoká škola	1	0	1	1	0	1
Vědecká příprava	0	0	0	0	0	0

Neuspokojivý zdravotní stav

Zdravotně postižení občané mají velmi omezené možnosti uplatnění. Na trhu práce je stálý nedostatek pracovních míst pro zdravotně handicapované občany a není předpoklad pro zlepšení situace. (K 30.6.1996 bylo na okrese Liberec 114 pracovních míst pro zdravotně postižené občany.)

Zdravotně postižení občané tvořily v roce 1996 v Raspenavě 19%, v Hejnicích 15%.

Raspenava - rok 1996			
	Celkem	Ženy	Muži
Celkový poč. evid.	157	66	91
ZPS	30	13	17

Hejnice - rok 1996			
	Celkem	Ženy	Muži
Celkový poč. evid.	85	44	41
ZPS	13	6	7

Národnostní skladba

V obci Raspenava je velmi čteně zastoupeno romské etnikum. V podmínkách České republiky patří příslušnost k tomuto etniku mezi významné diskriminující faktory. Negativní postoj k Romům je ostatně obecným rysem postkomunistické společnosti v Čechách : podle průzkumu Střediska pro empirické výzkumy mají tři čtvrtiny populace K Romům více či méně negativní vztah, skoro polovina české populace se jich bojí. Tento vztah se projevil po roce 1989 při rostoucí selektivě pracovního trhu ve výrazném omezování romského etnika na něm. Romové, z nichž někteří dříve pracovali v profesích vyžadujících dovednosti a někdy i odbornou kvalifikaci, většina však na manuálních i namáhavých pracích, ale relativně dobře odměňovaných, zjišťuje nyní, že už nejsou žádanou pracovní silou a pokud ano, pak nabízený mzda je relativně nízká. Vedle toho zjišťují, že mohou uplatnit nároky na sociální dávky, které jsou někdy v jejich početnějších rodinách vyšší než příjmy dosahované v případě zaměstnání. Tyto dávky jsou pro ně v současnosti největší finanční jistotou.

7.5. Aktivní politika pracovního trhu

Situace v novoměstském a frýdlantském regionu oprávněně vzbudila pozornost a volá po opatřeních, která by zamezila trvalému nárůstu nezaměstnanosti a pozvedla oblast Frýdlantského výběžku na úroveň okolních regionů.

Podpora tvorby nových pracovních míst

Jde o programy, které vytvářejí dodatečnou zaměstnanost. Mohou být rozlišeny tři skupiny programů: podpora regulérních zaměstnání v soukromém sektoru, podpora samostatného podnikání a přímá tvorba míst ve veřejném sektoru.

Jedním z navrhovaných projektů budoucnosti je výstavba velké rekreační oblasti. Tento návrh se již v době svého zrodu setkal s velkou vlnou nevole. Velké problémy by se zcela jistě vyskytly při snaze sehnat odpovídající množství finančních prostředků. Pro úspěch tohoto dlouhodobého projektu by bylo třeba zrekonstruovat

zpola rozpadlé obce, opravit příjezdové komunikace, vybudovat velká rekreační centra s mnoha sportovišti, což by v neposlední řadě znamenalo vykácet mnoho hektarů lesního porostu a narušit krajinu v blízkosti vodní nádrže Souš, která je zdrojem pitné vody pro Jablonec nad Nisou. Celý projekt by se jistě musel potýkat s další překážkou - s ochránci přírody. Zcela nesporný ale zůstává fakt, že díky tomuto projektu by region neunikl pozornosti mnoha podnikatelů, bylo by vytvořeno velké množství pracovních míst a celá oblast by výrazně získala na významu. Nabízí se otázka, proč nelze výraznější zájem podnikatelů upoutat i bez tak velkolepého projektu. Vysvětlením by mohl být fakt, že podnikatelé, kteří by měli zájem do této oblasti investovat a nemají dostatečný vstupní kapitál, narážejí na neochotu bank poskytnout úvěr na jejich investiční záměry. Tento slibně vyhlížející projekt se dostává do bludného kruhu, ze kterého za stávajících podmínek není východiska.

Podpora pracovní mobility

Obyvatelé Frýdlantského výběžku mají velmi omezené možnosti dojíždění za prací. Tato oblast je ze tří stran ohraničena Polskou republikou, proto zbývá pouze jediný směr, ve kterém lze hledat zaměstnání. Mnoho stávajících nezaměstnaných dalo před dojížděním za prací přednost pobírání podpory. Jejich potenciální platy po odečtení výdajů na cesty za zaměstnáním by o mnoho nepřevyšovaly výši podpory v nezaměstnanosti.

Podpora pracovní mobility představuje finanční podporu při nástupu nezaměstnaných do práce v lokalitě mimo jejich stávající bydliště. Podpora může mít mnoho forem, nejobvyklejší je úhrada cestovních výdajů. Cestovní výdaje jsou obvykle spojeny s vyjednáváním i s nástupem do zaměstnání.

Dalším způsobem, jak zlepšit mobilitu pracovní síly, je vypravování firemních dopravních prostředků. Tato varianta by umožnila zaměstnancům z odloučených oblastí snadnější cestu do zaměstnání.

Opatření pro nezaměstnanou mládež

Závažným problémem je relativně vysoké procento nezaměstnané mládeže. Jádrem problému je třeba vidět jak v nechuti mladé generace zapojit se do pracovního procesu, tak ve velmi nízké úrovni vzdělání. Opatření pro nezaměstnanou mládež zahrnují opatření usnadňující přechod ze školy do zaměstnání - zvláště pro věkovou skupinu mládeže po ukončení základní školní docházky. Programy pro nezaměstnanou mládež jsou velice rozmanité. Mohou zahrnovat:

- podporu a podněcování účasti v normálních typech vzdělávání,
- speciální kurzy v základních profesních znalostech a dovednostech,
- různé formy pracovní praxe,
- zabraňování tomu, aby mladí lidé odcházeli ze škol před dokončením příslušného stupně vzdělání a podporu jejich návratu do škol, pokud k odchodu došlo.

Opatření pro handicapované

Pojem „handicap“ zdravotní, fyzické či mentální, ale i sociální faktory, které představují bariéru v zaměstnávání. Na liberecku je v rámci aktivních opatření politiky pracovního trhu dotován projekt „Naděje“, který se velkou měrou zasloužil o tvorbu pracovních příležitostí pro občany se ZPS. Tento projekt však sám o sobě nestačí pokrýt potřeby trhu. Soustředí se na budování chráněných dílen, které jsou ve většině situovány do centra liberecké oblasti. Řešením by bylo získání a dotování chráněných dílen, které by byly handicapovaným pracovníkům dostupnější, to znamená, že by byly rozptýleny do spádových oblastí v celé oblasti Liberecka.

Nezáměrné účinky politiky pracovního trhu

Široké uplatnění aktivní politiky pracovního trhu by mohlo mít následky na skupiny lidí, kteří se pracovních programů neúčastní. Mohlo by dojít k jejich vytlačení z

pracovního trhu. Vcelku zhodnoceno lze shrnout, že specifická opatření zaměřená na určité skupiny nezaměstnaných mohou být účinná ve snížení specifické míry jejich nezaměstnanosti. naproti tomu je velice obtížné posoudit, zda aktivní politika pracovního trhu může snížit celkovou nezaměstnanost. Je však třeba připomenout významný sociální efekt a politický význam těchto opatření.

8. Závěr

Pokusy o řešení problémů nezaměstnanosti a hledání způsobů, jak jí čelit, se v tržních ekonomkách objevují po celou dobu jejich existence. V ČR byla kontinuita trhu práce narušena. S problémy, které s sebou přináší nezaměstnanost, se setkáváme téměř po padesáti letech.

Řešení problémů nezaměstnanosti klade mimořádně vysoké nároky na finanční prostředky a právě tak jako jinde platí i zde zkušenost, že preventivní přístup je z dlouhodobého hlediska úspornější a efektivnější než následné řešení problému.

Okres Liberec se na žebříčku míry nezaměstnanosti pohybuje nad republikovým průměrem. Největší problémy s uplatněním na trhu práce mají stále stejné skupiny nezaměstnaných. Mezi problémové skupiny na trhu práce v okrese Liberec lze zahrnout osoby se zdravotním omezením, lidi bez kvalifikace, vyšší věkové kategorie a ženy. Konkrétní specifické nástroje v oblasti aktivní politiky nezaměstnanosti zahrnují řadu aktivit, které by měly významnou měrou přispět ke zlepšení situace na trhu práce v tomto okrese.

Nejvýznamnější a také nenákladnější akcí se v roce 1996 stal projekt Frýdlantsko. Díky němu se podařilo vytvořit 154 nových pracovních míst a snížit nárůst nezaměstnanosti v mikroregionech Frýdlantsko a Novoměstsko. Rozhodujícím nástrojem bylo začlenění nezaměstnaných občanů do veřejně prospěšných prací.

V pořadí druhým nejnáročnějším projektem byl v roce 1996 projekt Naděje. Jeho náplní bylo financování chráněných dílen, které poskytly pracovní místa občanům se změněnou pracovní schopností. Podpora tohoto segmentu nezaměstnaných, vytvoření a zachování nově vzniklých pracovních příležitostí má na handicapované občany mimo jiné nezanedbatelný pozitivní psychologický účinek. Proto je důležité v tomto či obdobných projektech pokračovat a nevytlačit postižené občany na periferii lidské společnosti.

Třetí projekt nesl název Praxe a byl zaměřen na umísťování absolventů škol a mladistvých. Zde se nejvíce osvědčila metoda cílených rekvalifikací a dotace zaměstnavatelům, kteří se ujmou mladých pracovníků.

Okres Liberec je územně rozčleněn do sedmi mikroregionů. Pozornost jsem věnovala Novoměstsku a částečně Frýdlantsku, neboť tyto dva mikroregiony výrazně vynikají mírou nezaměstnanosti a lze je označit jako nejproblémovější části libereckého okresu. Za vysokou mírou nezaměstnanosti se skrývá několik aspektů. Mezi základní aspekty lze počítat nízký stupeň dosaženého vzdělání, neuspokojivý zdravotní stav, omezené možnosti dojíždění do zaměstnání, péče o malé děti a dilema pracovat nebo využívat sociální příspěvky. Při definování příčin vysoké nezaměstnanosti nelze opomenout národnostní skladbu obyvatelstva.

Domnívám se, že řešení této problematiky nelze skrýt za několik odloučených projektů, které mohou situaci pouze částečně zlepšit. Neutěšený stav volá po komplexním přístupu. Jako příklad celkové proměny Frýdlantského výběžku lze uvést projekt, jehož hlavní myšlenkou byla výstavba velké rekreační oblasti. Záměr se již v době svého zrodu setkal s velkou vlnou nevole. Oponenti argumentovali například nemožností financování či ohrožením vodní nádrže Souš, která představuje zdroj pitné vody pro Jablonec nad Nisou.

Je zřejmé, že řešení problémů nezaměstnanosti klade mimořádně vysoké nároky na finanční prostředky a právě tak jako jinde platí i zde zkušenost, že preventivní přístup je z dlouhodobého hlediska úspornější a efektivnější než následné řešení problému.

Seznam použité literatury:

1. SAMUELSON, P.A., NORDHAUS, W.D.: *Ekonomie*. 1. vydání, Praha 1992
2. ŠPINAR, J.: *Ekonomie I*. 1. vydání, Liberec 1994
3. SIROVÁTKA, T.: *Politika pracovního trhu*. 1. vydání, Brno 1995
4. SIROVÁTKA, T., ŘEZNÍČEK, I.: *Dlouhodobá nezaměstnanost a záchranná sociální síť*. 1. vydání, Brno 1995
5. MAREŠ, P.: *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 1. vydání, Praha 1994
6. MILLER, P.: *Vývoj v oblasti práce, mezd a sociálních věcí od prosince 1989 a další perspektivy*. 1. vydání, Bratislava 1992
7. *Výroční zpráva Úřadu práce Liberec - rok 1996*.

Seznam příloh:

příloha č. 1: Složení uchazečů o zaměstnání evidovaných Úřadem práce Liberec,
členění podle regionů.

Složení uchazečů o zaměstnání evidovaných ÚP Liberec, členění podle regionů
stav k 31. 12. 1996

	Liberecko			Českolubsko			Frydlantsko			Hodkovsko			Hrádek			Chrastavsko			Novoměstsko			okres Liberec		
	celkem	ženy	muži	celkem	ženy	muži	celkem	ženy	muži	celkem	ženy	muži	celkem	ženy	muži	celkem	ženy	muži	celkem	ženy	muži	celkem	ženy	muži
celkem evid. uchazečů	1820	1127	693	170	113	57	549	279	270	82	50	32	201	96	105	202	116	86	510	243	267	3534	2024	1510
z toho placených	1042	671	371	78	51	27	245	130	115	53	30	23	101	45	56	89	57	32	234	101	133	1842	1085	757
se změněnou prac. schopn.	365	224	141	36	20	16	83	40	43	23	13	10	33	10	23	48	28	20	74	40	34	662	375	287
vzdělání bez	12	10	2	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0	1	3	0	3	1	0	1	18	11	7
základní	546	316	230	60	45	15	251	129	122	24	12	12	89	39	50	87	52	35	253	112	141	1310	705	605
vyučení	660	380	300	69	36	33	226	104	122	40	26	14	79	36	43	86	46	40	210	104	106	1390	732	658
střed. odborná	48	44	4	4	4	0	4	3	1	1	1	0	5	4	1	1	1	0	1	1	0	64	58	6
vyuč. s maturitou	40	24	16	1	1	0	2	1	1	0	0	0	3	2	1	1	1	0	7	6	1	54	35	19
gymnázium	56	41	15	6	4	2	10	5	5	3	3	0	3	3	0	4	3	1	6	4	2	88	63	25
úplně střed. odb.	379	285	94	29	23	6	53	35	18	14	8	6	21	12	9	15	8	7	25	15	10	536	386	150
vysokoškolské	59	27	32	1	0	1	2	1	1	0	0	0	0	0	0	5	5	0	7	1	6	74	34	40
staří méně než 20 let	173	77	96	12	5	7	61	30	31	9	4	5	34	7	27	27	12	15	77	30	47	393	165	228
20 - 24	270	139	131	14	7	7	75	30	45	6	3	3	26	16	10	32	13	19	67	23	44	490	231	259
25 - 29	224	149	75	23	21	2	70	36	34	11	7	4	25	17	8	21	15	6	54	28	26	428	273	155
30 - 34	200	153	47	18	10	8	58	37	21	4	4	0	14	10	4	24	18	6	59	36	23	377	268	109
35 - 39	189	121	68	19	15	4	58	29	29	6	4	2	18	9	9	18	11	7	62	27	35	370	216	154
40 - 44	202	134	68	25	16	9	64	41	23	13	10	3	25	14	11	23	14	9	68	40	28	420	269	151
45 - 49	269	197	92	28	19	9	82	45	37	11	7	4	20	11	9	29	17	12	62	31	31	521	327	194
50 - 54	195	137	58	20	15	5	59	29	30	16	9	7	24	10	14	17	14	3	49	28	21	380	242	138
55 - 59	77	20	57	10	5	5	20	2	18	6	2	4	15	2	13	10	2	8	11	0	11	149	33	116
60 a více let	1	0	1	1	0	1	2	0	2	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	1	6	0	6
délka do 3. měsíců	841	462	379	51	24	27	201	89	112	35	17	16	85	36	49	90	39	51	248	91	157	1551	758	793
3 - 6 měsíců	481	322	159	42	30	12	139	77	62	19	13	6	54	27	27	37	29	8	97	50	47	869	548	321
6 - 9 měsíců	153	108	45	18	15	3	42	27	15	7	5	2	16	11	5	25	16	9	43	29	14	304	211	93
9 - 12 měsíců	91	63	28	15	11	4	29	11	18	8	6	2	8	5	3	13	11	2	15	5	10	179	112	67
déla než 1 rok	254	172	82	44	33	11	138	75	63	13	9	4	38	17	21	37	21	16	107	68	39	631	395	236
Míra nezaměstnanosti (%)	3,2	4	2,4	3,8	5,4	2,4	7,9	8,5	7,3	2,5	3,3	1,9	4,3	4,3	4,2	4,4	5,5	3,5	8,8	9	8,7	4	4,8	3,3

Byron.akt.-ečt.lidu 1991 57580 28103 29477 4510 2091 2419 6947 3272 3675 3244 1538 1706 4725 2209 2516 4563 2121 2442 5770 2699 3071 87339 42033 45306

míra nezam. = evidovaní uchazeči / ekon.aktivní * 100